

LIBRETTO

-CATALÀ-

CINEMA PAPER. ÉRIK BULLOT / EXPOSICIÓ / 28.09.23 — 28.01.24
FILMOTECA DE CATALUNYA

KALÉIDOSCOPE

La pel·lícula paper “Kaléidoscope” consta de 42 collages que revisiten la història de les promeses i les utopies del cinema. El conjunt travessa història del cinema, arqueologia dels mitjans, astronomia i ciències paral·leles. El visitant és qui estableix els vincles i les connexions entre les imatges disseminades per l'espai expositiu.

- 1 Sessió de visió paròptica, il·lustració extreta de l'article *La vision sans yeux*, Émile Vuillermoz, 1923.

*Avant le film. Avant l'image. Fermer les yeux. Divaguer.
Le rêve d'un film.*

- 2 Citació extreta de *Cinéma vivant*, Saint-Pol-Roux, ca. 1930:

Le cinéma dépend d'un gisement à découvrir ou d'une irradiation à capter.

Gravats d'Édouard Riou extrets de *Voyage au centre de la Terre*, Jules Verne, 1864.

- 3 Nikola Tesla al seu laboratori de Colorado Springs, 1899-1900.

- 4 Roger Vailland durant una sessió de visió paròptica, ca. 1927-1932.

Voir le film par la peau. Un œil en dehors de l'œil. Un cinéma sans organe, sans contact, dicté par la seule pensée.

- 5 Citació extreta d'*Une éducation paroptique*, René Maublanc i Leila Holterhoff, 1926:

Pas de révélation, d'illumination, pas de miracle. Il faut apprendre à voir comme on apprend à jouer du piano : les débuts sans grâce, sans agrément et sans éclat.

Léonide Pigeaire amb les seves ulleres de lectura a través de cossos opacs, 1839. Il·lustració de premsa.

René Daumal durant una sessió de visió paròptica, ca. 1927-1932.

- 6 Citació extreta de *Cinéma vivant*, Saint-Pol-Roux, ca. 1930:

On ne regardera pas les films, on les vivra, on leur passera au travers comme on franchit un cerceau enflammé.

Ús del fenaquistoscopi davant un mirall, il·lustració extreta d'*Histoire générale du cinéma I*, Georges Sadoul, 1948.

- 7 Citació rectificada, extreta de *Monsieur Morphée*, Roger Gilbert-Lecomte, 1929:

Quand nous fermons les yeux, comme on renferme après usage des instruments de précision, nous contemplons en paix la danse des phosphènes.

Experiència telepàtica, il·lustració extreta de *Magnetismus und Hypnotismus*, Gustav Wilhelm Gessmann, 1895.

- 8 Sessió de visió paròptica, il·lustracions extretes de l'article *La vision sans yeux*, Émile Vuillermoz, 1923.
Citació extreta d'*Une éducation paroptique*, René Maublanc i Leila Holterhoff, 1926:

Je ne pouvais plus lire avec mes yeux. Mais qu'importait puisque je dessinais les lettres et les mots, à l'intérieur de moi, sur un écran bien plus lumineux et plus large que tous les tableaux noirs.

- 9 Sessió mediúmica amb Eva C. el 1911.

- 10 Citació rectificada de *Langue d'or*, Jean Epstein, 1922:

Le cinéma est né dans l'obscurité favorable aux phénomènes de télépathie, aux compréhensions les plus lointaines, aux correspondances les plus secrètes.

City Lights, Charles Chaplin, 1931.

- 11 D'esquerra a dreta, de dalt a baix : Samuel Beckett, Charles Chaplin, Robert Flaherty, Jean-Luc Godard, Lili Brik, Michelangelo Antonioni, Joris Ivens,

Oskar Fischinger, Buster Keaton.

- 12 *Sherlock Jr.*, Buster Keaton, 1924.
Sistema Braille.
- 13 Màquina d'escriure acoblada a un dictàfon. Il·lustració de premsa, ca. 1890.
Màquina de llegir. Il·lustració de premsa.
- 14 Màquina de llegir inventada per Bradley Allen Fiske, ca. 1920.
Guant dactilològic, il·lustració extreta de *Didascalocophus, or, The Deaf and Dumb Man's Tutor*, George Dalgarno, 1680.
- 15 Esquemes de billar, il·lustració extreta de *Le Billard et l'Arbitrage*, Georges Rottie, 1981.
Citació extreta de *Cinéma vivant*, Saint-Pol-Roux, ca. 1930:

Le cinéma ira de la ligne à la surface et de la surface au volume ou bien du nombre au carré et du carré au cube.

Bobinadora de cinema i accessoris de muntatge. Il·lustració de premsa.

- 16 Demostració de l'optòfon, màquina de llegir per a invidents, inventada per Edmund Edward Fournier d'Albe, ca. 1921.
Peter Kubelka a la feina, Nova York, 1967.

Transformer les perforations en ondes lumineuses.

- 17 Demostració de l'optòfon de Mary Jameson el 1918. Fotografia de premsa.
Teclat de màquina d'escriure.
- 18 Citació extreta de *Prisme*, Abel Gance, 1930:

Sortir de ses yeux et bouleverser les mises au point.

Anna D., Calaceite, fotografia d'Érik Bulloz, 1989.
Kaléidoscope, sèrie, fotografia d'Érik Bulloz, 2022.

- 19 *La Clairvoyante*, gravat, Melchior Lorck, 1547.
Citació extreta de *Le cinéma, forme de l'esprit*, Roger Gilbert-Lecomte, 1933:

L'œil de la caméra peut devenir l'œil de l'esprit.

- 20 *L'operatore perforato*, Paolo Gioli, 1979.
Una operadora de l'Oficina del Cens dels Estats Units emprà una perforadora de targetes Hollerith, ca. 1940.
Citació extreta d'una entrevista de Marguerite Duras amb Nicole Lise Bernheim, 1974:

Les perforations sont des temps musicaux.

- 21 Escriitura Braille. Il·lustració de premsa.
Study for Player Piano n. 47, partitura de Conlon Nancarrow, 1969-1977.
- 22 Concurs de dactilografia, ca. 1940.
Doktor Mabuse, der Spieler, Fritz Lang, 1922.
- 23 Alexandra Stepanoff al theremin, programa radiofònic, ca. 1930.
Citació extreta de *Cinéma vivant*, Saint-Pol-Roux, ca. 1930:

Par les ondes — sans aucun lien matériel.

Centraleta telefònica, ca. 1940. Il·lustració de premsa.

- 24 Concert de Léon Theremin, Salle Gaveau, París, 1927.

Avant le film. Avant l'image. Fermer les yeux. Écouter.

- 25 Clara Rockmore al theremin, ca. 1930. Il·lustració de premsa.
Alexandra Stepanoff al theremin per a la ràdio NBC el 1930. Il·lustració de premsa.

Cinéma immatériel : toucher sans toucher, le sans-fil.

- 26 Sessió de visió paròptica, il·lustracions extretes de l'article *La vision sans yeux*, Émile Vuillermoz, 1923.
Citació extreta de *La force des renoncements*, Roger Gilbert-Lecomte, 1928:

Plus de séparations entre l'intérieur et l'extérieur : rien qu'illusions, apparences, jeux de glace, reflets réciproques.

27 Citació extreta de *Le souvenir déterminant*, René Daumal, 1943:

Entrer éveillé dans l'état de sommeil.

Sessió d'hipnosi, il·lustració extreta de *L'enseignement facile et rapide de l'hypnotisme par l'image*, Jean Filiatre.

28 *Kaléidoscope*, sèrie, fotografia Érik Bulloet, 2022.

Citació extreta d'una carta de René Daumal adreçada als seus familiars l'1 de febrer de 1926:

De temps en temps la sensation d'une petite chute et la vision d'un film se déroulant sur l'écran de nos paupières.

29 Citació extreta de *Cinéma vivant*, Saint-Pol-Roux, ca. 1930:

Cinéma vivant : Ce n'est pas du soleil dessus — Mais du soleil dedans. La lumière animera l'image qui sera être ou chose. De la lumière intégrée. Le cinéma vivra par l'intégration de la lumière.

Cinetoscopi, il·lustració extreta d'*Histoire générale du cinéma I*, Georges Sadoul, 1948.

30 Taller educatiu de Meris Angioletti, Bourges, 2019. Fotografia d'Érik Bulloet.

31 Citació extreta de *Cinéma vivant*, Saint-Pol-Roux, ca. 1930:

Le Soleil agira-t-il par chaleur directe ou bien les personnages seront-ils mis à même de produire eux-mêmes leur vie comme le ver luisant produit sa propre lumière ? C'est le miracle à espérer.

Croquis que representa la zona de fluids sensible d'una persona, il·lustració extreta de *L'Extériorisation de la sensibilité* d'Albert de Rochas, París, 1899.

32 Aspecte de la corona solar al mínim d'activitat, 21 d'agost de 1914, il·lustració extreta de *Description du ciel*, André Danjon, 1926.

Paraules de Raymond Roussel reproduïdes per Pierre Janet a *De l'angoisse à l'extase*, 1926:

Je portais le soleil en moi et ne pouvais empêcher cette formidable fulguration.

Retrat de Raymond Roussel a Carlsbad.

- 33 Citació extreta de *The Serious Artist*, Ezra Pound, 1913:

On pourrait en arriver à juger que ce qui compte en art, c'est une sorte d'énergie, quelque chose d'assez semblable à l'électricité ou à la radioactivité, une force qui transfuse, soude et unifie.

Mesbes of the Afternoon, Maya Deren i Alexander Hammid, 1943.

Focs artificials, Riez. Fotografia d'Érik Bullot, 2015.

- 34 Citació extreta de *The Chinese Written Character as a Medium for Poetry*, Ezra Pound i Ernest Fenollosa, 1918:

Quelle que soit la complexité d'une série d'images, le mouvement s'en échappe de partout, comme l'électricité d'un fil dénudé.

Clara Rockmore al theremin, ca. 1930. Il·lustració de premsa.

Roger Vailland durant una sessió de visió paròptica, ca. 1927-1932.

Citació extreta de *Cinéma vivant*, Saint-Pol-Roux, ca. 1930.

Nous sommes entre la lanterne magique et la flamme vivante.

- 35 Citació extreta de *Cinéma vivant*, Saint-Pol-Roux, ca. 1930:

Avenir ou passé, nos rêves sont des archives ou des prophéties qui se développent dans la chambre noire du sommeil et se projettent d'elles-mêmes sur l'écran.

El praxinoscopi de projeccions d'Émile Reynaud, il·lustració extreta d'*Histoire générale du cinéma I*, Georges Sadoul, 1948.

Citació extreta de *Rythme*, René Clair, 1925:

Réclamons pour le cinéma le droit de n'être jugé que sur ses promesses.

- 36 Retrat de l'actriu Pearl White.

Camille Flammarion, Observatori de Juvisy, 1921.

Citació extreta de *Essai sur les principes d'une philosophie du cinéma*, Gilbert

Cohen-Séat, 1946:

Sortir du cinéma, le penser du dehors, autant dire changer de planète.

- 37 Observatori de Mont Wilson, Los Angeles, il·lustració extreta de *Description du ciel*, André Danjon, 1926.
- 38 Tempesta de meteors de 1833, il·lustració extreta de *Bible Readings for the Home Circle*, 1889.
- 39 Citació rectificada, extreta de *Sensorialité excentrique*, Raoul Hausmann, 1970:

Notre œil envoie des rayons jusqu'aux étoiles les plus éloignées et cette lumière nous revient et s'inscrit sur la rétine.

Il·lustració extreta d'*Initiation astronomique*, Camille Flammarion, 1908.

- 40 Nam June Paik durant la projecció de la seva pel·lícula *Zen for Film*, 1964. Citació extreta de la crítica de Robert Desnos de la pel·lícula *La nostra hospitalitat*, produïda per Buster Keaton i John G. Blystone, 1924:

Devrons-nous abandonner définitivement le spectacle de l'écran au profit exclusif du spectacle de la salle obscure ?

- 41 *Focs artificials*, Riez, 1998. Fotografia d'Érik Bulloz. Citació extreta de *Essere è naturale?*, Pier Paolo Pasolini, 1967:

Faire un film, c'est écrire sur du papier qui brûle.

- 42 Douglas Fairbanks Studio, 1922. Paraules reproduïdes per Pier Paolo Pasolini interpretant el paper d'un deixeble de Giotto a la seva pel·lícula *El Decameró*, 1971.

Pourquoi réaliser un film quand il est si beau de le rêver ?

TAULES DE TREBALL

Les tres taules de treball presenten diferents documents artístics relacionats amb la recerca de l'exposició tot formant una mena de museu imaginari. Cada una de les taules fa referència a una part de la recerca: desmaterialització de l'òptica, fisiologia de l'ull, experiències telepàtiques.

- 43 August Strindberg. *Celestographs*, 1893-1894. 9 × 6 cm. [Reproducció], [revers amb notes manuscrites].
National Library of Sweden, col·lecció de manuscrits, Strindbergssrummet.
- 44 Vicente Huidobro (1893-1948). *Kaléidoscope*, 1921. Guaix sobre paper, 40 × 30 cm. [Reproducció].
Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía / Fundación Telefónica.
- 45 Dibuix científic de Santiago Ramón y Cajal. Esquema de l'estructura i les connexions de la banya d'Ammon (1901). 15 × 23,9 cm.
Instituto Ramón y Cajal, col·lecció Legado Ramón y Cajal.
- 46 Dibuix científic de Santiago Ramón y Cajal. Tall transversal de la retina del llangardaix (1892). 12,2 × 15,5 cm.
Instituto Ramón y Cajal, col·lecció Legado Ramón y Cajal.
- 47 Dibuix científic de Santiago Ramón y Cajal. Tall perpendicular de la retina de la sèpia (1917). 8.1 × 15 cm.
Instituto Ramón y Cajal, col·lecció Legado Ramón y Cajal.
- 48 Jakob Mohr (1884-1940), *Beweisze*, ca. 1910, inv. núm. 627/1. Mina de plom i tinta sobre paper, 16 × 21 cm. [Reproducció parcial].
© University Hospital Heidelberg, col·lecció Prinzhorn.
- 49 Dibuix científic de Santiago Ramón y Cajal. Neuroglia en banya d'Ammon d'un home biopsiat tres hores després de la mort (1913). 14,9 × 12,7 cm.
Instituto Ramón y Cajal, col·lecció Legado Ramón y Cajal.

- 50 Dibuix científic de Santiago Ramón y Cajal. Esquema del quiasma, vies òptiques i projecció òptica al cervell humà (visió semipanoràmica) (1898). 18 × 11,8 cm.
Instituto Ramón y Cajal, col·lecció Legado Ramón y Cajal.
- 51 8 fotografies Polaroid fetes per Yvonne Duplessis el 1976. Experiències mentals i cinestèsiques. 8,9 × 10,9 cm. [Reproducció], [revers amb notes manuscrites].
Col·lecció Olivier Peyroux.
- 52 Roland Sabatier. *Je veux faire ne pas faire un film*, 1976. Tinta sobre paper de calcar muntat sobre paper, 21 × 29 cm.
Col·lecció Érik Bullof.

FRAGMENTS POUR UN FILM IMAGINAIRE

Aquesta pel·lícula en dues pantalles, projectada en bucle, presenta una variació de la visió paròptica (la possibilitat de veure-hi amb la pell, sense l'ajuda dels ulls), la telepatia, la teoria del color i el theremin. Les diferents seqüències introdueixen la hipòtesi d'un cinema imaginari. La pel·lícula es presenta com un seguit de còpions que suggereixen una pel·lícula inacabada, en potència.

- 53 *Fragments per una pel·lícula imaginària*. Bucle, duració 17'46".
Érik Bullof, 2023 © 2023 Filmoteca de Catalunya.

Amb Isabelle Cornaro, Stefano Miraglia, Boris Monneau, Noah Teichner, Albane Geminet (piano), Bénédicte La Capria (theremin) i François Salès (theremin).

Imatge: Eva Sehet i Emmanuelle Gary.

So: Marc Parazon i Jean-François Priester.

Col·laboració artística: Arnaud Deshayes.

Muntatge: Érik Bullof i Arnaud Deshayes.

Etalonatge: Julia Mingo.

Mescla de so: Mikaël Barre.

Música: *Nocturn, opus 55, número 1*, Frédéric Chopin i *Lost in Theremin*, François Salès.

Arxius sonors: Col·lecció Ciclic —Centre-Val de Loire— i Festival Synthèse 1989 a Bourges —Christian Clozier.

Una pel·lícula-instal·lació d'Érik Bullof.

Amb el suport del CNAP (Centre national des arts plastiques).

Agraïments: Centre d'art Les Tanneries (Eric Degoutte, Louise Lemoan, Muriel Renault), Ciclic Centre-Val de Loire, Filmoteca de Catalunya (Núria Expósito, Júlia Pérez, Esther Vilà, Marina Vinyes Albes), Association Valentin Haüy (Mireille Duhon), Philippe Baudouin, Claudio Bettinelli, Jaume Coscollar, Olivier Peyroux, Xavier Valls Guinovart.

Material: Filmantiq (París) i Laboratori Kafard (París)

Kodak 250D 7207 / 500T 7219

(intertitols originals)

ANTICIPATION

Je rêve d'un film translucide.

La promesse d'un film en puissance.

DE LA TÉLÉPATHIE

Transmettre les images d'esprit à esprit.

Reconnaître, les yeux bandés, des objets ou des signes.

Projeter nos images mentales sans médiation.

CINÉMA PSYCHIQUE

Voir avec la peau.

Un œil en dehors de l'œil.

Pas de révélation, d'illumination, pas de miracle.

Entrevoir comme on apprend à jouer du piano.

ANATOMIE DE L'IMAGE

L'obscurité voile parfois la lumière.

L'éblouissement noir.

Contempler en paix la danse des phosphènes.

L'œil de la caméra peut devenir l'œil de l'esprit.

TRAITÉ DES COULEURS

Les sept rayons colorés de l'échelle musicale.

Voir les sons, entendre les couleurs.

La couleur entre le son et la lumière.

VOYAGES EN KALÉIDOSCOPE

Peut-on dire que dans le cinéma on écrit à l'envers ?

LOST IN THEREMIN

APUNTS DE CINEMA

Aquest assaig explora la hipòtesi d'un cinema mental o imaginari, fins i tot d'un cinema vivent, en relació amb 24 fotografies. L'enfocament és erudit, multiplica les referències i els vincles, dialoga amb la història del cinema, l'arqueologia dels mitjans i la literatura. Forma part de la sèrie de publicacions "Apunts de cinema", editada per la Filmoteca de Catalunya.

- 54 *Apunts de cinema*, Filmoteca de Catalunya. 2, Érik Bullo. Primera edició, 2023. 24 Il·lustracions. 120 pp. 12 x 16 cm.

Comissariat:

Marina Vinyes Albes

Cap de programació, exposicions i serveis educatius

Filmoteca de Catalunya

Coordinació de l'exposició:

Núria Expósito

Esther Vilà

Suport a la coordinació de l'exposició:

Júlia Pérez i Gonell

Disseny d'espai i disseny gràfic:

Jaume Coscollar (Taller Pontí)

Producció i muntatge:

Grop Exposicions i Museografia

Impressió:

Tinta invisible

Il·luminació:

ILM

Traducció, revisió i correcció lingüístiques:

Joaquim Sala Sanahuja

Tys

Agraïments:

Philippe Baudouin

CNAP (Centre national des arts plastiques, France)

Colección legado Ramón y Cajal. Instituto Ramón y Cajal (CSIC)

Éric Degoutte

Fundació Telefónica

Museo Reina Sofía

National Library of Sweden

Oliver Peyroux

Prinzhorn Collection, University Hospital Heidelberg

Xavier Valls Guinovart

Una producció de:

Amb la col·laboració de:

Filmoteca
de Catalunya

INSTITUT
FRANÇAIS
Barcelona

Catalunya
DENOMINACIÓ D'ORIGEN

